

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Абакумова Олександра Юрійовича на тему «Тактичні операції під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Корупція є однією із найнебезпечніших загроз національній безпеці будь якої країни і Україна не є виключенням. Прояви корупції в Україні суттєво гальмують розвиток України як правової та демократичної держави, підривають авторитет нашої країни на європейському просторі, зменшують рівень довіри громадян до судових і правоохоронних органів тощо. Основним проявом корупції є злочин, передбачений у ст. 368 КК України – це прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Саме тому, автор у вступі вказує, що прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою є одним із найбільш небезпечних, поширених і латентних корупційних кримінальних правопорушень, проблематика розслідування яких актуалізує необхідність забезпечення ефективного досудового розслідування задля швидкого й повного досягнення завдань кримінального провадження. Цим і обумовлена актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Теоретичне підґрунтя дослідження становлять фундаментальні роботи, що висвітлюють концептуальні засади криміналістичної тактики та криміналістичної методики. Це праці А. О. Антощука, В. П. Бахіна, А. Ф. Волобуєва, В. Г. Гончаренка, В. О. Гусевої, В. А. Журавля, А. В. Іщенко, В. О. Коновалової, М. В. Корнієнка, В. С. Кузьмічова, В. В. Лисенка, В. Г. Лукашевича, М. А. Погорецького, А. М. Поляха, М. В. Салтевського, О. А. Самойленко, О. В. Таран, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалової, П. В. Цимбала, Д. М. Цехана, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Черноус, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька, Б. В. Щура, В. В. Юсупова та ін.

Однією з перших наукових робіт, у якій акцентовано на такій тактичній операції, як засіб розслідування, була кандидатська дисертація С. Ф. Здоровка «Тактичні операції при розслідуванні вбивств, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями» (2002). Концептуальні засади інституту тактичної операції висвітлено в докторській дисертації В. М. Шевчука «Теоретичні основи формування та реалізації тактичних операцій у криміналістиці» (2013).

Криміналістична методика розслідування такого корупційного кримінального правопорушення, як прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, була предметом наукових досліджень у працях Л. І. Аркуші, О. В. Пчеліної, А. В. Шевчишина, Д. О. Шумейка.

Проте, як справедливо зазначає Олександр Юрійович, у юридичній літературі проблематика тактичних операцій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою не була предметом окремого наукового дослідження. Вбачається необхідність комплексного висвітлення окресленої проблематики в контексті сучасних суспільно-правових реалій, з огляду на особливості механізму вчинення корупційних кримінальних правопорушень.

Враховуючи викладене, можливо дійти висновку, що дисертаційне дослідження Абакумова Олександра Юрійовича є актуальним та присвячене вирішенню наукового завдання щодо тактичних операцій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертації та наукових публікацій свідчить про логічну структуру роботи, що дало можливість дисертанту всебічно й повно дослідити обрану тему у межах визначеного обсягу дисертаційного дослідження. При написанні роботи автор проаналізував достатню кількість джерел (273 найменування), ґрунтовно та критично вивчив роботи науковців за напрямом, що дало йому змогу вирішити важливу наукову задачу, дати відповіді на актуальні й суттєві для науки, правоохоронної та судової практики питання, сформулювати пропозиції та рекомендації по тактичних операцій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними, які становлять статистичні й аналітичні матеріали МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Державної судової адміністрації України за 2020–2023 роки та січень–березень 2024 року; дані, отримані внаслідок вивчення 152 кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких за ст. 368 КК України здійснювали протягом 2019–2023 років; результати анкетування 115 слідчих Національної поліції України та 76 детективів Національного антикорупційного бюро України, 87 прокурорів, зокрема прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП). Емпіричні дослідження проводили в усіх регіонах України.

Досить позитивно є те, що під час написання дослідження використано власний практичний досвід автора на різних посадах у НАБУ.

Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 11 наукових працях, серед яких чотири статті, опубліковані у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, а також у шести тезах доповідей, опублікованих у збірниках науково-практичних конференцій та одній навчально-методичній праці.

Отже, дисертаційне дослідження Абакумова О.Ю. виконане на високому науковому рівні, а публікації здобувача відображають всі його розділи.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. У дисертації Абакумова О.Ю., з огляду на наявні основні положення теорії криміналістики й узагальнення судової практики, на монографічному рівні сформовано теоретичні положення та практичні рекомендації щодо проведення тактичних операцій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Робота має наукову новизну, яка полягає в тому, що вперше:

- розроблено класифікацію тактичних операцій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою відповідно до завдань, на виконання яких спрямовані тактичні операції: 1) за етапами досудового розслідування (тактичні операції початкового та наступного етапів розслідування); 2) за тактичними завданнями, на виконання яких спрямовані тактичні операції («Встановлення статусу суб'єкта кримінального правопорушення», «Встановлення епізодів протиправної діяльності», «Встановлення характеру неправомірної вигоди», «Встановлення співучасників» тощо);

- висвітлено кореляційні зв'язки між елементами криміналістичної характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, такі як: сліди – предмет посягання – способи вчинення – дані про особу правопорушника; особа правопорушника – мотив, мета – засоби – місце, час – обстановка – спосіб вчинення – сліди тощо, відомості про які надають можливість проаналізувати слідчі ситуації та запланувати з огляду на відповідні тактичні операції;

- сформовано тактичні операції початкового етапу розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою («Затримання правопорушника»; «Документування процесу прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди»); наступного етапу розслідування («Розшук правопорушника»,

«Документ», «Розшук майна»); тактичні операції, спрямовані на виконання проміжних завдань розслідування цього кримінального правопорушення («Умови надання неправомірної вигоди», «Встановлення корумпованих зв'язків», «Подолання протидії», «Захист від зовнішнього впливу на досудове розслідування», «Нейтралізація тиску на свідків», «Встановлення психологічного контакту»);

– виокремлено попередню (дослідчу) перевірку – передумову реалізації початкового етапу розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, що полягає в перевірці отриманої первинної інформації, реалізується за умов дефіциту часу з використанням методів і засобів оперативно-розшукової діяльності, впливає на прийняття процесуального рішення щодо обґрунтованості початку досудового розслідування.

Окрім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації, які удосконалені та набули подальшого розвитку, але загалом, в сукупності, забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз анотації та тексту дисертації, змісту публікацій Абакумова О.Ю. дають змогу зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність результатів, отриманих у ході науково дослідження.

Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті та завданням роботи, викладені у загальних висновках та висвітлені в опублікованих працях. Висновки дисертаційної роботи логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації базуються на висновках дослідження.

Зроблені Абакумовим О.Ю. висновки, за окремими розділами та в цілому за змістом дисертації, мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими, викладені автором чітко і коректно.

Підтвердженням достовірності наукових положень і висновків, викладених в дисертації є належна методологія дослідження. Відповідно до поставленої мети та завдань дослідження, його предмета та об'єкта було використано загальнонаукові та спеціальні методи, які дали змогу оптимально врахувати специфіку об'єкта і предмета дослідження, зокрема: методи формальної логіки (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування) надали можливість дослідити стан наукових досліджень тактичних операцій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (підрозділ 1.1); виокремити типові

тактичні операції відповідно до слідчих ситуацій (розділи 2, 3). У дослідженні використано спеціально-правові методи: порівняльно-правовий – під час аналізу норм законодавства, наукових категорій, визначень і підходів (у всіх розділах дисертації); догматичний (формально-логічний) – для висвітлення змісту основних понять дисертації: «тактична операція», «початковий етап розслідування», «наступний етап розслідування» (розділи 1, 2); системно-структурний – для формування алгоритмів виконання типових слідчих ситуацій і тактики проведення процесуальних та інших дій під час проведення тактичних операцій (розділ 3); метод системного аналізу – для комплексного узагальнення елементів криміналістичної характеристики та визначення кореляційних зв'язків між ними для врахування під час побудови відповідних тактичних операцій (підрозділ 1.4); статистичний – з метою підтвердження теоретичних висновків даними державної та відомчої статистики, узагальнення результатів вивчення емпіричних джерел (у всіх розділах дисертації); соціологічний – у межах обґрунтування наукових висновків даними анкетування практичних працівників правоохоронних органів (у всіх розділах дисертації).

Методи дослідження були використані комплексно, що забезпечує високий рівень наукової обґрунтованості положень, які розроблені в дисертації.

Обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними.

Отже, результати дисертаційного дослідження Абакумова О.Ю., які виносяться на захист є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Наукові результати і положення, що виносяться на захист, одержані завдяки широкому використанню різноманітних методів наукового дослідження, аналізу масиву нормативно-правових актів, які регламентують слідчу та судову діяльність, наукових праць в галузі криміналістики.

Постановка завдань, визначення об'єкту та предмету наукового пошуку є чіткими і зрозумілими та цілком відповідають вимогам до наукових робіт даного різновиду. Завдання наукової праці здобувачем загалом виконані, загальна мета досягнута.

Поставлені наукові завдання виконані на високому методологічному рівні, а дисертант оволодів необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що дисертація є першим монографічним дослідженням, у якому сформовано теоретичні положення та практичні рекомендації щодо проведення тактичних операцій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, визначено низку положень, висновків і рекомендацій, які становлять наукову новизну.

Сформульовані висновки й пропозиції впроваджено та використовуються у: правозастосовній діяльності, освітньому процесі та науково-дослідній діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Абакумова О.Ю. викладена українською мовою та має чітку структуру, яка відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що об'єднують десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (273 джерела на 29 сторінках) і п'яти додатків (на 44 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 305 сторінок, з них основного тексту – 216 сторінок.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати рецензованого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами. Анотація дисертації, ідентична її основному змісту, адекватно відображає основні положення дослідження.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано ступінь її наукової розробки, зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дисертаційного дослідження, емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів, особистий внесок здобувача та зазначено інформацію про апробацію дисертації.

У розділі 1 «Теоретико-правові засади дослідження тактичних операцій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», проаналізовано стан наукової розробленості тактичних операцій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Як результат опрацьованого, визначено, що проблеми розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (одержання хабара) були предметом низки наукових досліджень. Учені порушували й окремі питання проведення тактичних операцій. Однак проведення тактичних операцій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди

службовою особою висвітлено фрагментарно, що й обумовило потребу цілісного наукового дослідження за цим напрямом.

У підрозділі 1.2. приділена увага тому, що прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою належить до кримінальних правопорушень, виявлення яких є проблематичним, оскільки вони вирізняються неповною вихідною інформацією та активною протидією учасників. На початковому етапі розслідування цього виду кримінальних правопорушень перед слідчим постає не конкретне тактичне завдання, а ситуація з високим ступенем невизначеності. Крім цього, автором приділено увагу тому, що тактичну операцію оформлюють серією документів, які умовно об'єднано в групи: а) документи, які забезпечують організацію проведення тактичної операції; б) документи, які дають підстави для проведення окремих елементів тактичної операції, зокрема СРД; в) документи, які фіксують дії учасників і встановлені факти; г) узагальнювальні й довідкові документи.

Запропоновано функціональну структуру тактичних операцій під час розслідування цих кримінальних правопорушень: 1) прийняття рішення про проведення тактичної операції (аналіз вихідної слідчої ситуації, визначення її мети й завдань, оцінка тактичної доцільності та реальної можливості проведення такої операції); 2) планування тактичної операції (визначення послідовності проведення процесуальних і непроцесуальних дій, їх доцільності, ефективності, обсягу); 3) підготовка тактичної операції (отримання додаткової інформації, інструктаж і підготовка учасників, організація їх попереднього тренування з метою мінімізації можливості зриву операції в разі помилки конкретних учасників; техніко-криміналістична підготовка операції тощо); 4) безпосереднє проведення комплексу дій під час здійснення тактичної операції (реалізують широке коло дій за взаємодії різних суб'єктів, які спрямовані на виконання проміжних завдань розслідування); 5) процесуальне оформлення тактичної операції (документальне оформлення перебігу й результатів тактичної операції, її фіксації в матеріалах кримінального провадження); 6) оцінка перебігу й результатів тактичної операції (зіставлення прогнозованих результатів із фактично отриманими, аналіз кожного етапу проведення і тактичної операції загалом).

У підрозділі 1.3. детально розкрито поняття «правові засади», що висвітлено з декількох позицій: з позицій системи нормативно-правових актів; з погляду конкретної норми права, що містить певні правила поведінки уповноважених суб'єктів; у контексті керівних начал (принципів), які закріплені нормами відповідних законодавчих і підзаконних актів. Автором звернута увага на те, аби система запобігання та протидії корупції в Україні функціонувала повноцінно, крім антикорупційних органів, працюють також

державні – так звані залучені органи. Відмінність між двома категоріями полягає в спеціалізації. Зокрема, антикорупційні органи безпосередньо забезпечують формування та моніторинг антикорупційної політики, розслідування та розгляд корупційних справ, які стосуються високопосадовців і великих сум коштів, що потребує профільної експертизи та ресурсів.

У підрозділі 1. 4. з огляду на напрям наукового дослідження, керуючись наявними науковими підходами до структурного наповнення криміналістичної характеристики й емпіричних даних, її елементний склад розглянуто з позиції впливу на реалізацію тактичних операцій та за такою структурою: 1) особа правопорушника й особа надавача, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; 2) спосіб кримінального правопорушення; 3) місце, час та обстановка вчинення кримінального правопорушення; 4) слідова картина.

Приділено увагу аналізу мотиваційного компонента особи правопорушника й особи надавача неправомірної вигоди можна висувати версію щодо наявності корумпованих зв'язків між ними. Тому для з'ясування їх взаємозв'язків, а також виявлення всіх причетних до кримінального правопорушення осіб можна застосовувати тактичну операцію «Встановлення корумпованих зв'язків». До неї можуть належати НСРД, оперативно-розшукові заходи, спрямовані на виявлення зв'язків підозрюваного, виявлення його близького оточення, характер відносин між ними та їхньої причетності до протиправної діяльності, а також слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, такі як допити підозрюваного, свідків, вилучення та дослідження службової документації.

У розділі 2 «Види тактичних операцій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» спочатку окреслено, в процесі розслідування корупційних кримінальних правопорушень попередня перевірка отриманої інформації про їх вчинення є підготовчим етапом проведення СРД, а отже, надає можливість обрати оптимальний комплекс невідкладних СРД, НСРД, а також тактичних комбінацій з метою одержання максимальної кількості доказової інформації в умовах збереження таємності факту викриття правопорушення.

Автор звертає увагу на те, що про необхідність дослідчої перевірки фактів вчинення корупційних кримінальних правопорушень у процесі підготовки тактичних операцій свідчать дані проведеного анкетування практичних співробітників, за результатами якого було встановлено, що 55,3 % детективів НАБУ, 42,7 % слідчих НП, 40,4 % прокурорів вважають комплекс таких дій необхідним під час розслідування прийняття пропозиції,

обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Водночас 35,6 % детективів НАБУ, 28,9 % слідчих НП, 31,7 % прокурорів вважають досліджу перевірку підготовчим етапом проведення першочергових СРД, які мають проводити невідкладно після внесення відомостей до ЄРДР.

В подальшому автором розглянуто проблемне питання щодо межі поділу початкового й наступного етапів розслідування кримінального правопорушення залежно від виконання організаційно-тактичних завдань щодо встановлення особи ймовірного підозрюваного (відповідно до характеристики цього кримінального правопорушення як очевидного).

Обґрунтовано, що наступний етап розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою починається після завершення початкових СРД, НСРД, інших процесуальних заходів, спрямованих на перевірку інформації про вчинення кримінального правопорушення та суб'єкта кримінально протиправної діяльності, їх закріплення як джерел доказів.

Крім цього, автором визначено, що перелік тактичних операцій та їх структурне наповнення неможливо цілком закріпити в межах певних алгоритмів, оскільки застосування певної тактичної операції залежить від конкретної слідчої ситуації. Результати проведеного анкетування засвідчили, що тактичні операції «Розшук правопорушника» (27,4 % детективів НАБУ, 22,9 % слідчих НП, 19,4 % прокурорів), «Документ» (44,3 % детективів НАБУ, 49,8 % слідчих НП, 39,8 % прокурорів), «Розшук майна» (25,4 % детективів НАБУ, 26,3 % слідчих НП, 29,1 % прокурорів) є найпоширенішими на наступному етапі досудового розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

На завершення в цього розділі, автором висвітлено інші види тактичних операцій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, які спрямовані на виконання проміжних завдань розслідування та пошук інформації про всіх співучасників і роль кожного у вчиненні кримінального правопорушення; виявлення корумпованих зв'язків; нейтралізацію протидії розслідуванню; встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, тощо.

У процесі проведення цих тактичних операцій окреслено особливості збирання відомостей із соціальних мереж, які є джерелом криміналістично значущої інформації. Інформаційні сліди, які залишають у віртуальному середовищі, за належного аналізу дають змогу ідентифікувати особу, визначити місцеперебування або встановити факт вчинення злочину. Правоохоронці, здійснюючи відповідний аналіз наявної інформації, можуть отримати необхідні дані про місцеперебування конкретної особи як під час

вчинення злочину та здійснення спеціальних заходів щодо розшуку осіб, які переходять від органів досудового розслідування і суду. Важливе значення має інформаційно-аналітична робота зі збору інформації про користувачів таких соціальних мереж.

У розділі 3 «Окремі тактичні операції під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» на початку автором розкрито зміст тактичної операції «Встановлення статусу суб'єкта кримінального правопорушення» для доказування обумовленості вчинення кримінального правопорушення наявністю владних повноважень, використання особою службового становища задля вчинення кримінальних правопорушень, зокрема прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Увагу акцентовано на такій процесуальній дії, як захід забезпечення кримінального провадження – «тимчасовий доступ до речей та документів». Вилучення документів шляхом виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів у провадженні про прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою проводять для того, щоб зберегти й долучити до матеріалів кримінального провадження: а) документи, що встановлюють службовий статус і повноваження службової особи – одержувача неправомірної вигоди; б) документи, що встановлюють службовий статус і повноваження інших службових осіб; в) офіційні документи, що складали у зв'язку з інтересом надавача неправомірної вигоди; г) реєстраційні й облікові документи (книги реєстрації відвідувачів, виданих перепусток, звернень громадян); д) письмові відомості операторів мобільного зв'язку про спілкування надавача неправомірної вигоди, її одержувача, посередників; е) окремі технічні засоби.

Окремо приділено увагу огляду документів, зокрема електронних.

В подальшому, у другому підрозділі автор розглядає зміст тактичної операції «Встановлення епізодів протиправної діяльності». Звертає увагу на те, що під час реалізації досліджуваної тактичної операції в процесі розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою найефективнішими НСРД є застосування аудіо- та відеоконтролю особи (підозрюваного чи пов'язаних із ним осіб), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (з метою оперативного прослуховування розмов учасників кримінального правопорушення), а також імітування обстановки кримінального правопорушення (у випадку використання помічених грошових коштів тощо).

На завершення розділу автор розкриває тактичну операцію «Встановлення співучасників». Звертає увагу на те, що важливою СРД, що входить до алгоритму цієї тактичної операції, є допит підозрюваного та свідків. Під час підготовки до допиту детективу, слідчому доцільно отримати консультацію спеціаліста. Також необхідно попередньо ознайомитися та проаналізувати комплекс функціональних обов'язків, посадових інструкцій, наказів про призначення на посаду, законів України й підзаконних нормативно-правових актів, що врегульовують відповідну сферу службової діяльності.

Наприкінці кожного розділу та всієї дисертації Абакумов О.Ю. наводяться висновки, в яких конкретно характеризується зміст досліджених питань.

Необхідно зазначити, що кожний розділ дисертаційного дослідження має свою наукову значимість, слугує науковим підґрунтям для наступного розділу та у результаті об'єднання усіх розділів утворюється цілісне дослідження, що є основою для вирішення практичного завдання – розкриття суті тактичних операцій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що дисертація Абакумова Олександра Юрійовича відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Абакумова Олександра Юрійовича на тему «Тактичні операції під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» можливо використовувати у освітньому процесі юридичних закладів вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, при підготовці наукових публікацій та монографій, плануванні досліджень за цим напрямом, а також практичній діяльності.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, вважаємо за доцільне висловити кілька міркувань та побажань:

1. У підрозділі 1.4. «Використання даних криміналістичної характеристики в процесі реалізації тактичних операцій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» автор розглядає погляди науковців щодо криміналістичної характеристики, і як висновок, формулює власне поняття вказаної наукової категорії. Так, автор вказує, що криміналістична характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної

вигоди службовою особою є абстрактною інформаційною моделлю типових зв'язків джерел доказової інформації, виражених у формі її елементів, закономірно й детерміновано відображених у реальному світі, їх закономірностей формування та взаємозв'язку між собою, на підставі відомостей про що розробляють оптимальний, найбільш обґрунтований та цілеспрямований алгоритм здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення, який виражається, зокрема, у формі тактичних операцій (стор. 77).

Під час прилюдного захисту бажано почути думку автора щодо місця криміналістичної характеристики в тактичних операціях і чим авторське поняття відрізняється від усталених понять в колах відомих криміналістів.

2. Використання спеціальних знань у кримінальному провадженні зумовлене необхідністю якісного збирання доказів під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій і тактичних операцій, зокрема. Саме тому, питання використання спеціальних знань є традиційним в структурі дисертаційних досліджень. І сам автор вказує, що використання спеціальних знань має важливе значення під час реалізації тактичних завдань встановлення епізодів протиправної діяльності (стор. 184). Крім цього, у тексті дисертації автор фрагментарно згадує про спеціальні знання в інших підрозділах дисертації. На нашу думку, бажано було б виокремити окремим підрозділом використання спеціальних знань в ході проведення тактичних операцій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Тому, під час прилюдного захисту, бажано почути думку автора щодо цього питання та загалом можливостей та значення використання спеціальних знань в ході проведення тактичних операцій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Перелічені зауваження і побажання мають дискусійний характер і не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертації. Представлена дисертаційна робота є завершеною науковою працею. Сформульовані у ній рекомендації та висновки становлять наукову й практичну цінність.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Абакумова Олександра Юрійовича на тему «Тактичні операції під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Абакумова Олександра Юрійовича на тему «Тактичні операції під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково-обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці та вирішенні проблем застосування тактичних операцій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Рецензована робота відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (з наступними змінами і доповненнями), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами і доповненнями), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (з наступними змінами і доповненнями), а її автор – **Абакумов Олександр Юрійович** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право».

**Завідувач кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Андрій АНТОЩУК

